

Szabóné Sinka Szilvia

Rákóczi-telep bányái dolgozóinak társadalma (1954–1969)

Rákóczi-telep születése

A 19. században fellendülő modernizáció, az iparosodás és a fokozódó nyersanyag-kereslet elősegítette a nógrádi szénmedence beintegrálását az ország nehézipari gépezetébe. A település kialakulásának meghatározó tényezői alapvetően a Kiegyezés gazdasági lendületének következtében a szénmedencében megnyitott barnakőszén-bányák, majd a későbbi szovjetizálódás időszakában Rákóczi-telep saját bányái, amelyek hatására létrejött maga a község.

Rákóczi-telep a Mátra lábánál, az erdővel körülhatárolt Kazár-patak völgyében terül el. A község, mint egy tipikus bányásztelepülés, a szénbányászatnak köszönhetően jött létre és a szénbányák üzemeléséig élte virágkorát.

Zárt réteget a munkásságon belül egyedül a bányászok alkottak. Háromnegyed részük örökletes proletár, ebből felük egyenesági ipari-bányász család leszármazottja volt. Az utóbbiak képezték a bányásztársadalom meghatározó csoportját, mivel foglalkozásukat akár több generáción keresztül is üzték. A bányászok további kevés hányadát pedig a mezőgazdaságból érkező idénymunkások tették ki.¹

Az oral history interjúk készítése során magam is tapasztaltam, ha nem tartoznék bányász családba, akkor az interjúk nem készülhettek volna el, mert szóba sem állnak a kívülről érkező emberekkel az idős bányászok.

A következőkben a Rákóczi-telepi bányák dolgozóinak és a település lakóinak összetételét rekonstruálom a népszámlálási adatok, a bányászati törzskönyvek és műszaki-gazdasági statisztikák segítségével. Az előbbieket a település összes lakójára vonatkozó adatokat ismertetik, az 1910 és 2001 közötti népszámlálási időszakban, ennek köszönhetően ki lehet mutatni a bányák bezárásának népesedési hatásait, míg az utóbbi kettő dokumentum a bányászati alkalmazottak és családtagjaik adataival szolgál.

A település bányái az 1950-es és 1960-as években működtek, ezen évtizedek keresztmetszetét lehet látni a bányászati törzskönyveknek köszönhetően. Azonban az anyagok csak szórványosan maradtak fenn, így az első évtizedben csak 3, míg a második időszakban 4 bánya adatai állnak rendelkezésre, és minden bányának más-más évből maradtak fenn a törzskönyvei. Az adott évtizedekből az egymáshoz legközelebbi és egyben legaktívabbnak bizonyuló éveket választom ki és elemzem. 1954 – György, 1955 – Gyula, 1956 – Szurdok és 1962 – Szurdok, 1963 – Tőkés, 1964 – György lejtősnak és 1969 – Rákóczi táró törzskönyveinek segítségével lehet vizsgálni a témát.

A műszaki-gazdasági anyagok tartalmazzák mind az 5 bánya alkalmazottait munkaköreibek alapján az 1960-as években, ennek köszönhetően a bányászati törzskönyvek adatai kiegészülnek és összevethetők. A műszaki-gazdasági dokumentumok a ledolgozott műszakok szerint mutatják be a dolgozók létszámát.

A nógrádi szénmedencében 1848–1867 között, a korai szénbányászat időszakában nem lehetett beszélni rendszeres bányászatról. A szén jelentőségét felismerték, ezért

¹ Gyáni–Kövéér 2006. 221.

1861-ben megalakult a Szent István Kőszénbánya Társulat. 1868-ban a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. megnyitotta a bányáit, ezzel vette kezdetét Nógrád megyében a fokozatosan fejlődő bányászat és folyamatosan növekedő széntermelés.²

Rákóczi-telepen a 20. század közepén történt meg a település 5 bányájának megnyitása széntermelés céljából, amelynek közvetlen kiváltó oka valószínűleg az 1946. október 1-jei szénbánya-államosítás volt. A Rákóczi-telepi bányák közül 1950-ben a Szurdoki lejtőszaknát, 1952-ben Tőkés, 1955-ben György, 1956-ban Gyula lejtőszaknát nyitották meg. Az 1950-es években nyitotta meg kapuit tehát Rákóczi-telep 5 barnakőszén bányája.³ Rákóczi-táró 1959–1967 között táró- és tanbányaként is működött.⁴

1955 márciusában a Szabad Nógrád című újság szerint is a település ébredezik. Rákóczi-telep végén, a domboldalon ismét új bányát készültek megnyitni. György akna Rákóczi-bányatelep „új büszkesége” Szurdok és Tőkés aknák mellett. Tervek voltak Gyula akna márciusi kihajtásáról is.⁵

„A Nógrádi Szénbányászati Tröszt 1955-ben mintegy 50 millió forintot költött a szénmedence bányaiüzemeire. 1956-ban az ötéves terv első évében azonban minden eddiginél nagyobb összeget fordítanak a szénmedence korszerűsítésére.”⁶

Az új iparág által létrejött szakmunkáshiány miatt a szénvállalat külföldi, szakképzett bányászati alkalmazottakkal segítette a bányászat elindulását. A toborzás a szomszédos országokból történt, így érkeztek az országba szlovák, cseh, német ajkúak.⁷

A 19. században megjelenő polgárosodó társadalom és modernizáció hatására fellendült Magyarországon a nehézipar, azon belül a térségben a bányaipar. A korszakban az ipari forradalom hatására megjelenő technikai újítások stratégiaileg lehetővé tették a bányászat felfutásának kezdeteit a nógrádi szénmedencében is.

A bányászati törzskönyvek tartalmazzák a bányászati alkalmazottak legfontosabb adatait, mint születési és lakóhely, iskola, szakmai végzettség, családi állapot, gyermeklétszám. Ezen törzskönyveknek köszönhetően egy átfogó kép alakul ki a település kereső népességéről és azok családjáról. A születési és lakóhelyek esetében Magyarország történeti statisztikai helységnévtárait, valamint Heves megye esetében Heves megye területi és közigazgatási változásait használtam fel a települések beazonosításához.

A szovjetizálódás időszakában Rákóczi-telep saját bányái megnyitásának hatására létrejött maga a község. Megállapítható, hogy a település a Rákosi-korszak erőltetett iparosításának eszközeként, a „vas és az acél országa” jelmondatnak köszönhetően vált a térség egyik kicsi, de meghatározó szegmensévé.

Bányamunkásság (nemek aránya, családi viszonyok)

A nemek aránya egyértelműen a férfiak túlsúlyát mutatja mind a két évtizedben. A nők száma az 1950-es években még a 60, míg 1960-as években pedig az 50 főt sem közelítette

---

² Szvircsek 2000. 89.

³ Faller–Kun–Zsámboki–Benke (szerk.) 1997. 358, 363.

⁴ Szvircsek 2000. 425.

⁵ Szabad Nógrád, 1955. március 5., 12.

⁶ Szabad Nógrád, 1955. december 31.

⁷ Szvircsek 2000. 89.

meg egyik bányában sem. Az 1950-es években 1593 fővel, majd az 1960-as években 1485 fővel a bányák közül Szurdok lejtőszaknájában dolgoztak a legtöbben. Egyértelmű, hogy mind a két évtizedben a szurdoki bánya számított a legnagyobbban a rákóczi-telepiek között, nagyjából a felét tette ki az összes dolgozó létszámnak, amely az 1950-es években 2869, míg az 1960-as években 3172 főt jelentett.⁸

A 95% fölötti százalékos arány is tehát a férfiak meghatározó többségét tükrözi, amely egyértelműen a fizikai munka nehézségével magyarázható.

A munkások létszáma a szénmedencében két rétegből tevődött össze: Elsőként a telepített, szakképzett és egyben állandónak számító munkásokból, valamint az ún. kétlaki falusi munkásból, aki a szakmunka alapjaiban vett csupán részt.⁹

A földalatti munkában nem lehetett nőket foglalkoztatni. Kivétel, ha fizikai munkával nem járó munkakörben foglalkoztatták, vagy tanulmányai folytatása alatt gyakorlati képzés céljából tartották a bányában.¹⁰ A nők – a bányászati interjúkból kitűnt – a gépezelői munkakör betöltéséig juthattak a földalatti munkavégzés során, vajúrok nem lehettek.

A gyermekes nők már nem dolgoztak a bányák kötelékében fizikai munkát, hanem adminisztratív munkaköröket láttak el. Több nő a gyermekvállalás után háztartásbeli lett és nem ment vissza dolgozni. A gyerekek nevelése és a háztartás vezetése lett a munkája.

J. József elmondása szerint: „*Feleségem főállású háziaszony és lányunk születése után pedig főállású anyaként otthon volt, mert a keresetem elég volt, hogy el tudjam tartani a családot.*”¹¹

A bányászok elmondásából is kirajzolódott, hogy a különböző helyekről érkező munkásokat a közös és veszélyes munka hamar összecsiszolta, mert a bányákban egymásra voltak utalva. Segítség, összetartás nélkül nem tudtak volna élve hazamenni családjukhoz.

H. János elmondása szerint: „*A brigádunk nagyon összetartó volt. Mindenki tudta, hogy hol és mi a dolga. F-6-os géppel dolgoztam, egy vízbetöréskor én is nagy veszélybe kerültem. Társaim azonnal siettek segíteni.*”¹²

Gyermekek (fő)	György	Gyula	Szurdok	Bányák összesen	Százalék
1 gyermek	140	191	355	686	53,26
2 gyermek	71	102	217	390	30,28
3 gyermek	30	33	73	136	10,56
4 gyermek	10	13	25	48	3,73
5 gyermek	3	6	13	22	1,7
6 gyermek	1	–	4	5	0,39
7 gyermek	–	–	1	1	0,08
Összesen	255	345	688	1288	100

1. táblázat. Gyermekvállalások (1954–1956)¹³

⁸ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

⁹ Szvicsek 2000. 76.

¹⁰ Székely 1964. 244.

¹¹ J. József interjú időpontja: 2012. november 21., 2013. október 2.

¹² H. János interjú időpontja: 2012. szeptember 24., 2013. október 30.

¹³ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

Gyermekek (fő)	György	Rákóczi	Szurdok	Tökés	Bányák összesen	Százalék
1 gyermek	87	254	467	206	1014	57,98
2 gyermek	50	135	248	113	546	31,22
3 gyermek	13	16	58	41	128	7,32
4 gyermek	7	5	21	14	47	2,69
5 gyermek	1	1	6	1	9	0,5
6 gyermek	1	1	1	–	3	0,17
7 gyermek	–	–	–	1	1	0,06
8 gyermek	–	–	1	–	1	0,06
Összesen	159	412	802	376	1749	100

2. táblázat. Gyermekvállalások (1962–1969)¹⁴

György, Gyula, Szurdok és Tökés lejtősnak és Rákóczi-táró esetében is elmondható, hogy átlagosan 1, valamint 2 gyermeket vállaltak a bányászok. Az 1 gyermek vállalása mind a két évtizedben 50% fölött volt és az 1960-as években megközelített a 60%-ot. Előfordult 4, 5, 6 és egyetlen esetben 7, vagy 8 gyermek vállalása is.

A bányászokkal készített interjúk alapján jól kirajzolódott, hogy a II. világháború alatt és utána is több esetben a fiatalok tizenévesen munkába álltak, fiúk, lányok egyaránt. A magyarázata cselekedetüknek az, hogy a sokgyerekes családok nehezen tudták eltartani magukat, a munkaképes gyerekek pedig így próbáltak rajtuk segíteni. K. Józsefné elmondása szerint: „A [háborús] front után nehéz volt az élet, mi fiatalok korán elmentünk dolgozni. Én is a bányában dolgoztam, mint gépkezelő.”¹⁵

Minden interjúból jól kirajzolódott, hogy ezen generáció felnőve kevesebb gyereket vállalt, mert biztosítani akarták utódjaik számára a biztos megélhetést. Tehát a rákóczi-bányai bányászcsaládok gyermekvállalási szokásai megegyeznek az 1950 és 1960-as években, és szignifikánsan 1–2 gyermekre koncentrálnak.

P. János elmondása szerint: „Két fiamat szerettem volna, hogy a bányában dolgozzanak, de látszott, hogy bezárják őket, ezért azt mondtam nekik, hogy végezzenek el egy biztos szakmát.”¹⁶

A bányászok a fiúgyerekeket tehát megpróbálták a bányászati munkák irányába terelni. Az 1970-es években láthatóvá váltak a fokozott bányabezárások, így más szakmák, mint pl: ács, asztalos, lakatos irányába terelték gyerekeiket. Lényeges volt a bányászok számára, hogy a gyerekeik az alapoktatás mellett szakmai végzettséggel kerüljenek ki az iskolából.

A kutatás jelen állásában az észak-magyarországi régió bányászcsaládjait nemzetközi viszonylatban nem lehet összehasonlítani.

¹⁴ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

¹⁵ K. Józsefné interjú időpontja: 2012. november 14.

¹⁶ P. János interjú időpontja: 2012. november 21.

Az iparosodás társadalmi hatásai

A térség korábbi, döntően agrár- (proletár) társadalmának strukturálódása figyelhető meg, az újonnan meginduló nehézipari szektor húzóágazattá vált, ezáltal szívóerőt fejtett ki a paraszti társadalom hagyományos munkarendszerében dolgozók felé. A magasabb életszínvonalat biztosító bányászat tehát vonzó lehetőség volt a szegényparaszti réteg számára. Az ágazat fellendülése egyben egy erőteljes belső migrációs folyamatot is elindított.

<i>Születési helyek (fő)</i>	<i>Bányák</i>	<i>Százalék</i>
Észak-Magyarország	2391	83,34
Közép-Magyarország	68	2,37
Észak-Alföld	110	3,83
Dél-Alföld	39	1,36
Közép-Dunántúl	25	0,87
Nyugat-Dunántúl	12	0,42
Dél-Dunántúl	8	0,28
Trianoni határon túli területek	57	1,99
Nincs adat	159	5,54
<i>Összesen</i>	<i>2869</i>	<i>100</i>

3. táblázat. *Születési helyek összesen (1954–1956)*¹⁷

<i>Születési helyek (fő)</i>	<i>Bányák</i>	<i>Százalék</i>
Észak-Magyarország	2727	85,97
Közép-Magyarország	41	1,3
Észak-Alföld	121	3,81
Dél-Alföld	62	1,95
Közép-Dunántúl	22	0,69
Nyugat-Dunántúl	15	0,47
Dél-Dunántúl	8	0,25
Trianoni határon túli területek	63	2
Nincs adat	113	3,56
<i>Összesen</i>	<i>3172</i>	<i>100</i>

4. táblázat. *Születési helyek összesen (1962–1969)*¹⁸

¹⁷ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

¹⁸ Uo. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

Nagy hangsúlyt helyezett a vezetés a bányász törzsgárda kialakítására, mondván, a kormány „*rendes, becsületes munkásokra*” akar támaszkodni, „*akiket a bányák mellett kíván letelepíteni?*”. A kézzelfogható eredmények azt mutatták, hogy 10000 bányászhozát, -lakást adtak át országszerte.¹⁹

A Salgótarjáni járásba tartozott Rákóczi-telep is, ezzel magyarázható ezen terület magas számadata, amely százalékban 65% fölötti arányt tett ki a tárgyalt első, majd közel 75%-ot a második évtizedben. Ez a járás tette ki a Nógrád megyéből, sőt az észak-magyarországi régióból származók szignifikáns többségét.

A születési helyeknél tehát jól látható, hogy a bányászati dolgozók meghatározó többsége az 1950-es és az 1960-as években is 2000 fő fölött, 80% fölötti aránnyal Észak-Magyarországról és főként Nógrád, valamint Heves megyéből, tehát a közvetlen járásokból származott.

A hevesi járások közül az Egri emelkedett ki az 1950-es években 10% fölötti aránnyal. Azonban az 1960-as években egyik Heves megyei járás sem érte el a 10%-os születési értéket.

A szomszédos észak-alföldi és közép-magyarországi régiókban már csupán néhány százaléka született a dolgozóknak. A legkevesebben a dunántúli régiókból érkeztek, egyedül ezen területről származók létszáma nem érte el az 1%-os arányt egyik tárgyalt évtizedben sem. Ez azzal magyarázható, hogy a Dunántúlon is megnyitották a bányákat és a lakosság többsége a közvetlen születési helyén maradt.

Az országon belüli mobilitás nagyon kevésnek mondható mind a két évtizedben. Az országon belüli migrációban relatíve nincsen különbség az 1950-es és 1960-as években. A nehézipar régió és megyén belüli húzóágazata viszont jól látható a törzskönyvekben szereplő születési helyekből. Sok esetben a régió, vagy a megye másik végére költöztek az emberek a jobban fizető munka reményében. Régió és megyén belüli mobilitás, tehát belső migráció figyelhető meg.

Az 1960-as években megnövekedett azok száma, akik helyileg észak-magyarországiak, tehát a bányák régiójában születtek, amely nagymértékben magyarázható a bányász lakások építésével és átadásával. A fiatal bányászok tehát letelepedtek a barnakőszén bányák vonzáskörzetében.

Figyelemre méltó a trianoni határokon túlról érkezők kb. 2%-os aránya, amely azzal magyarázható, hogy a vállalat szakmai tudás átadása céljából telepített külföldi munkásokat hazánkba.

Akadnak olyan külföldiek, akik hamar hazatértek, voltak, akik pedig asszimilálódtak a lakosság közé. A felvidékről érkezett bányamunkások ideiglenes szálláson éltek, mert nem végleges munkára alkalmazták őket.²⁰ Ezen intézkedés is mutatja, hogy a külföldi munkásokat elsősorban a tapasztalatok átadása miatt foglalkoztatták.

A régiók távolsága megmutatkozott a létszámban, mert a távolság egyenesen arányos a dolgozók születési létszámának a csökkenésével. Tehát főleg a bányák régiója és a szomszédos területek alkották a dolgozók születési helyének szignifikáns többségét, közel 85%-os aránnyal mind a két évtizedben.

---

¹⁹ Bircher–Schuller (szerk.) 2006. 283–284.

²⁰ Szvircek 2000. 89–90.

Elmondható, hogy az 1960-as években már minden magyarországi megyéből származtak bányászati dolgozók, ha csupán néhány főről beszélünk is.

A bányászat fellendülése egyben tehát egy belső migrációs folyamatot is elindított. A vándorló bányászat által vált tipikussá, hogy a kolóniát mindig ott alakították ki, ahol éppen új bányát, vagy bányákat létesítettek. A bányásztelepek házai jellemzően téglából épültek, kétszobások voltak, konyhával, kamrával, tornáccal rendelkeztek.²¹

Rákóczi-telepen 1956 során vették tervbe az ún. újtelepi rész megépítését, amellyel biztosítani akarták az ifjú bányászok letelepedését a településen: „*Megyénk legkisebb bányatelepe, a Rákóczi-telep számos új létesítménnyel gazdagodik a második öt éves terv végrehajtása során. A munkás és lakások egész sora [...] épül a vidéki bányászoknak.*”²²

A szénbányászat törzsgárdájának megteremtéséhez feltétlenül szükséges volt a bányászok kolonizálása, a toborzott és más vidékekről érkezett bányászoknak lakások biztosítása. 1957 márciusában a megye legkisebb bányatelepén kezdtek meg új lakótelepi rész kialakítását, így Rákóczi-telepen sorra épültek a házak. A tervek szerint a lakótelepen végül is összesen 148 család élhet majd.²³

M. János elmondása szerint: „*Már 1956. szeptember 12-én átadták a ház kulcsát, az elsők között költöztünk be az új házakba, ahol még akkor csak az első sor épült, majd később négy vízszintes, a főúttal párhuzamosan futó sort alakítottak ki.*”²⁴

A munkások lakhelye tehát az 1950-es években egyértelműen Nógrád megye járásaira, valamint Salgótarján vonzáskörzetére koncentrált, 72%-os, az 1960-as években majdnem 86%-os aránnyal.

A legkiemelkedőbb arányt mind a két évtizedben a salgótarjáni járás mutatta. Az 1950-es években 68,56%, amely több mint 10%-kal nőtt az 1960-as években. A rákóczi-telepi bányák vonzáskörzetében lakott tehát a dolgozók szignifikáns többsége. A többi nógrádi járás esetében megállapítható, hogy egyiknél sem emelkedett a számuk 100 fő fölé.

Heves megye járásai közül egyértelműen a legkiemelkedőbb az egri, száma majdnem elérte a 12%-ot is. A második legnépszerűbb járásnak a pétervásárai számított, ahonnan a munkások közel 5%-a származott az 1950-es években. A Heves megyei járásokban lakók száma azonban összesen az 1960-as években már alig érte el a 10%-ot.

Az egyéb kategóriába tartozók az ország minden tájáról érkeztek, számuk alig érte el a 2%-ot. A törzskönyvek leírásaiban a kazári, kisterenyei és mizserfai szállók jelenlétét lehet megfigyelni, amelyek Rákóczi-telep vonzáskörzetében helyezkedtek el. Számos esetben azonban nem tüntettek fel külön tartózkodási helyet, de biztosra mondható, hogy nagyobb távolságokról nem utaztak napi szinten haza a munkások.

Az országon belüli mobilitás kevésnek mondható mind a két évtizedben a születési helyekhez hasonlóan. Ezen jelenség egyértelműen a bányákra épülő új települések építésével és a bányászok letelepítésével magyarázható.

---

²¹ Dzsida 1944. 129–132.

²² Szabad Nógrád, 1956. augusztus 18.

²³ Nógrádi Népszerűség, 1958. február 19.

²⁴ M. János interjú időpontja: 2013. október 9.

<i>Nógrád megye járásai (fő)</i>	<i>György</i>	<i>Gyula</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Bányák összesen</i>	<i>Százalék</i>
Balassagyarmati járás	5	9	43	57	1,99
Pásztói járás	4	–	34	38	1,32
Rétsági járás	–	–	2	2	0,07
Salgótarjáni járás	372	505	1090	1967	68,56
Szécsényi járás	1	2	5	8	0,28
<i>Összesen</i>	382	516	1174	2072	72,22
<i>Heves megye járásai (fő)</i>					
Egri járás	47	139	149	335	11,68
Füzesabonyi járás	2	10	10	22	0,77
Gyöngyösi járás	–	7	18	25	0,87
Hatvani járás	–	5	14	19	0,66
Hevesi járás	–	9	4	13	0,45
Pétervásárai járás	24	35	100	159	5,54
<i>Összesen</i>	73	205	295	573	19,97
Egyéb	4	12	52	68	2,37
Nincs adat	7	77	72	156	5,44
<i>Összesen</i>				2869	100

5. táblázat. Lakóhelyek (1954–1956)²⁵

<i>Nógrád megye járásai (fő)</i>	<i>György</i>	<i>Rákóczi</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Tóké</i>	<i>Bányák összesen</i>	<i>Százalék</i>
Balassagyarmati járás	–	–	20	2	22	0,69
Pásztói járás	1	–	59	37	97	3,06
Rétsági járás	–	–	1	–	1	0,03
Salgótarjáni járás	209	647	1104	561	2521	79,48
Szécsényi járás	3	2	52	17	74	2,33
<i>Összesen</i>	213	649	1236	617	2715	85,59
<i>Heves megye járásai (fő)</i>						
Egri járás	29	–	52	47	128	4,04
Füzesabonyi járás	1	–	12	3	16	0,5
Gyöngyösi járás	–	–	4	–	4	0,13
Hatvani járás	–	–	6	–	6	0,19
Hevesi járás	–	–	1	–	1	0,03
Pétervásárai járás	10	16	100	42	168	5,3
<i>Összesen</i>	40	16	175	92	323	10,19
Egyéb	1	–	46	8	55	1,73
Nincs adat	6	26	28	19	79	2,49
<i>Összesen</i>					3172	100

6. táblázat. Lakóhelyek (1962–1969)²⁶²⁵ MNL NMI, XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.²⁶ Uo. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

Az iskolapadtól a szakmai munkáig

A Nógrádi Lapok 1885. október 11-én adta hírül, hogy Nemtiben felavatták az iskolát és a településhez tartozó Nemti-bánya oktatási intézményéről is szolt az írás. E szerint szép népiskola működött a községrészen. A cikkből kiderül az is: a kőszénbánya iparvállalat főgondnoka a tanítók lelkére kötötte a valláserkölc oktatását és hogy a különféle nemzetiségű bányamunkások közt minél szélesebb körben terjesszék a magyar nyelvet.²⁷

Az oktatás demokratizálásának alapelve vezette az iskolaügy irányítóit akkor, amikor 1945. augusztus 18-án elrendelték a nyolcosztályos általános iskola megszervezését. A nyolcosztályos, elemi képzést nyújtó iskola nem volt előzmények nélkül való a magyar iskoláztatás történetében. Az 1940. évi 20. törvény elrendelte a nyolcosztályos elemi népiskolák létesítését, de a háborús viszonyok hátráltatták ennek tömegessé válását. Különbőség volt a már helyenként működő nyolcosztályos népiskolák és az új általános iskola között. Az előbbi megőrizte népiskola jellegét, továbbtanulásra nem jogosított. Az utóbbi viszont a polgári iskolákat és a gimnáziumok alsó négy osztályát magába olvasztotta.²⁸

Az iskolai végzettségek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a bányászati dolgozók legnagyobb arányban az 1950-es és 1960-as években is alapfokú oktatási intézményekben végezték tanulmányaikat úgy, mint általános, elemi és polgári iskola. Az adatok is jól mutatják, hogy az összes alkalmazott kb. fele elemi iskolát végzett mind a két évtizedben. A dolgozók 79% fölötti arányban alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeztek az 1950-es években, és az 1960-as években is az összes alkalmazott közel 73%-a végzett elemi, vagy általános iskolát. A számarány néhány százalékos csökkenést mutatott az 1950-es évekhez képest, de még mindig szignifikánsan képviselték magukat az alapfokú iskolák a bányászok körében. Csökkent ugyanakkor a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők számaránya az 1960-as években.

Iskolatípusok	Bányák				
	Munkavállalók száma (fő)				
	György	Gyula	Szurdok	Összesen	Százalék
<i>Alapfokú iskolák</i>					
általános	112	143	389	644	22,45
elemi	259	466	872	1597	55,66
polgári	6	8	18	32	1,12
Összesen	377	617	1279	2273	79,23
<i>Középfokú iskolák</i>	26	25	89	140	4,88
<i>Felsőfokú iskolák</i>	6	1	9	16	0,56
<i>Szakiskolák</i>	2	6	6	14	0,49
<i>Analfabéta</i>	2	4	20	26	0,9
<i>Nincs adat</i>	53	157	190	400	13,94
Összesen	466	810	1593	2869	100

7. táblázat. Iskolai végzettségek (1954–1956)²⁹

²⁷ Nógrádi Lapok, 1885. október 11.

²⁸ Pukánszky-Nóbik

²⁹ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

	<i>Bányák</i>					
	<i>Munkavállalók száma (fő)</i>					
<i>Iskolatípusok</i>	<i>György</i>	<i>Rákóczi</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Tökés</i>	<i>Összesen</i>	<i>Százalék</i>
<i>Alapfokú iskolák</i>						
általános	66	207	486	207	966	30,45
elemi	137	206	612	364	1319	41,58
polgári	2	5	14	2	23	0,73
Összesen	205	418	1112	573	2308	72,76
<i>Középfokú iskolák</i>	16	34	89	37	176	5,54
<i>Felsőfokú iskolák</i>	2		3	1	6	0,19
<i>Szakiskolák</i>	2	2	5	2	11	0,35
<i>Analfabéta</i>	1	1	2	2	6	0,2
<i>Nincs adat</i>	34	236	274	121	665	20,96
<i>Összesen</i>	260	691	1485	736	3172	100

8. táblázat. Iskolai végzettségek (1962–1969)³⁰

A munkásgyermek hamar elkezdtek dolgozni, mert a család megélhetése függött sokszor attól, hogy minél korábban munkába álljanak a fiatalok. 14–16 évesen már aktív dolgozónak számítottak a bányászati alkalmazottak is, akik a jó kereseti lehetőség reményében kezdtek el dolgozni a bányákban.

A bányászok nem tartották lényegesnek a magas iskolai végzettség megszerzését. Az erkölcsi nevelés, a megbecsülés vált számukra meghatározóvá. A presztízs megszerzéséhez vezető út a számukra a munkán keresztül vezetett.

A kezdő fiatal dolgozókat a bánya megismerése után munkáscsapatokhoz osztották be, ahol 2–3 évet töltöttek el. Ezen idő alatt megfigyelték a vájárok munkáját és gyakorlati ismeretekre is szert tettek.³¹ A bányászati szakmunkásképzés kiindulópontja a segédvájári tanfolyam volt. Azt a dolgozót, aki a bányában csapaton eltöltött 300 műszakkal rendelkezett, 70 órás segédvájár tanfolyamra lehetett beiskolázni. A segédvájárrá minősítés után 300 csapaton eltöltött műszak után vájártanfolyamra jelentkezhetett.³²

A bányászok munkája tehát nem követelte meg az alapfokú iskolánál nagyobb végzettséget. A vállalat többször beiskolázta az alkalmazottakat és el tudtak végezni különböző technikumokat, szakmájuk mellett néhányan érettségivel is rendelkeztek. Ezzel magyarázható, hogy a középfokú végzettségűek aránya csak 5% körül mozgott mind a két évtizedben.

A vájárokból bizonyos gyakorlati idő után az aknászok elvégzésével aknászok is válhattak, akik a bányamunkát közvetlenül irányították.³³ A szakiskolát végzetek száma

³⁰ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

³¹ Szvircek 2000. 95.

³² Székely 1964. 259.

³³ Uo. 45.

azonban alig érte el a 0,5%-ot. A bányászok nagy része munka mellett végezte el a vājártanfolyamot is és több esetben nem tartottak igényt további iskolák elvégzésére.

A felsőfokú szakmák közé tartozott a mérnök és más felsőfokú végzettségű személy, akik kis számuk ellenére is összehangoltan irányították a bányászati munkát. A felsőoktatásban részt vettek száma is csupán 0,5% körül mozgott mind a két évtizedben.

<i>Szakmák (fő)</i>	<i>György</i>	<i>Gyula</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Bányák összesen</i>	<i>Százalék</i>
<i>Bányaiipari munkás</i>					
aknász	7	5	12	24	0,84
csatlós	1	9	348	358	12,48
csillés	–	73	200	273	9,52
kovács	6	8	23	37	1,29
lakatos	15	13	35	63	2,2
vājár	122	261	667	1050	36,6
egyéb	10	12	69	91	3,17
<i>Összesen</i>	161	381	1354	1896	66,1
<i>Építőipari munkás</i>	24	29	67	120	4,19
<i>Egyéb szakmunkás</i>	2	9	6	17	0,59
<i>Egyéb nem szakmunkás</i>	–	10	10	20	0,7
<i>Műszaki</i>	4	5	52	61	2,12
<i>Adminisztrátor</i>	2	2	28	32	1,12
<i>Kisegítő</i>	–	1	16	17	0,59
<i>Ipari tanuló</i>	2	–	12	14	0,49
<i>Nincs adat</i>	271	373	48	692	24,1
<i>Összesen</i>	466	810	1593	2869	100

9. táblázat. Szakképzettségek (1954–1956)³⁴

<i>Szakmák (fő)</i>	<i>György</i>	<i>Rákóczi</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Tőkés</i>	<i>Bányák összesen</i>	<i>Százalék</i>
<i>Bányaiipari munkás</i>						
aknász	5	18	21	6	50	1,58
csatlós	14	65	216	110	405	12,77
csillés	23	11	107	49	190	5,99
kovács	2	6	10	10	28	0,88
lakatos	8	37	37	20	102	3,22
vājár	145	412	854	333	1744	54,98
egyéb	11	10	50	32	103	3,25
<i>Összesen</i>	208	559	1295	560	2622	82,66

³⁴ MNL NML. XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

<i>Szaktmák (fő)</i>	<i>György</i>	<i>Rákóczi</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Tőkés</i>	<i>Bányák összesen</i>	<i>Százalék</i>
<i>Építőipari munkás</i>	13	36	51	32	132	4,16
<i>Egyéb szakmunkás</i>	–	4	8	3	15	0,47
<i>Egyéb nem szakmunkás</i>	9	3	–	9	21	0,66
<i>Műszaki</i>	7	20	66	43	136	4,29
<i>Adminisztrátor</i>	6	23	21	14	64	2,02
<i>Kiszegítő</i>	2	17	15	4	38	1,2
<i>Ipari tanuló</i>	1	-	12	4	17	0,54
<i>Nincs adat</i>	14	29	17	67	127	4
<i>Összesen</i>	260	691	1485	736	3172	100

10. táblázat. Szakképzettségek (1962–1969)³⁵

14 év alatti gyermeket földalatti munkára dolgozni nem vettek fel, 16 év alattiakat pedig esti bányamunkára nem alkalmazhattak. A 14 évet betöltött gyerekeket külső, könnyebb munkára alkalmazták.³⁶

A kezdő dolgozók a szállítási és rakodási munkáknál kaphattak beosztást úgy, mint szállító, csilleösszekapcsoló, vagyis csatlós. Rendszerint 600 eltöltött műszak után a szállításnál, vagy más földalatti kezdő munkakörben alkalmazott dolgozó beosztást kaphatott valamely termelő, vagy karbantartó egységben. A csapatban eltöltött ismételt 600 műszak után a dolgozó kezdetben csillós, tehát bányászati segédmunkás lett, aki vájárok segítségével dolgozott. Majd tanfolyam elvégzése után segédvájárként elsajátíthatta a gyakorlati alapismereteket, sikeres vájárvizsga után pedig szakmunkásnak ismerték el és vájárként dolgozhatott. A vájár magasabb képesítése mellett lehetett hosszabb gyakorlattal rendelkező, kiváló dolgozók közül kiválasztott szállítási felvigyázó, valamint robbantómester. Vájárok aknászokká is válhattak az aknászképző elvégzésével, s így a bányamunkát közvetlenül irányíthatták.³⁷

A törzskönyvek adataiból is jól látható, hogy természetesen legnagyobb arányban közvetlenül a termelőmunkát végzők, tehát a vájárok voltak jelen kb. 37%-os aránnyal az 1950-es, majd 55%-os aránnyal az 1960-as években.

A bányaiipari munkások közé tartoztak még a kovácsok és lakatosok is, akik több mint 3%-os arányt képviseltek az 1950-es években és 4% fölötti, növekedő arányt az 1960-as években. A munkájukkal kiegészítették és egyben segítették a bányászok munkáját, nagymértékben hozzájárultak a bányák zavartalan működéséhez.

A vájárok beiskolázásának köszönhetően a bányaiipari munkások között megfigyelhető az aknászok alig 1%-os aránya is az 1950-es és már több mint 1,5%-os aránya az 1960-as években. A bányák dolgozóinak szignifikáns többsége, 66%-a végzett bányaiipari munkát az 1950-es, míg kb. 82%-uk az 1960-as években.

Az 1960-as években tehát több mint 15%-os növekedés figyelhető meg a bányaiipari munkás kategóriában. Összességében tehát a bányaiipari munkások alkották a bányászati

³⁵ MNL NML XXIX. 681. A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

³⁶ Szvircsek 2000. 96.

³⁷ Székely 1964. 45–48.

alkalmazottak többségét, élükön az aknásszal, vájárral, csilléssel és csatlóssal (bányaiipari segéd munkások).

A műszaki dolgozók gépkezelési tanfolyamot végezhettek és a szállítás keretében gépkezelőként dolgozhattak.³⁸ A törzskönyveknek köszönhetően tudhatjuk, hogy a gépkezelők közé a lámpa-, szivattyú-, ventilátorkezelők, technikusok tartoztak. A műszakiak csupán 2%-át tették ki az összes munkavállalónak. Számuk megduplázódott az 1960-as években és 4% fölé emelkedett.

A bányászati folyamatot végző munkások mellett építőiparosok is segítették a bánya zavartalan működését. Ezen munkakörök az ács, asztalos, esztergályos, festő, kőműves, villanszerelő. A másik nagyobb egységet alkották, de arányuk csak 4% körül mozgott mind a két évtizedben. Az építőipari szakemberek és az ipari tanulók aránya azonban stagnálást mutatott az 1960-as években.

Az adminisztrátori dolgozók létszáma alig érte el az 1%-ot. A munkakörbe főként bérelszámoló, telefonközpontos, minőségellenőr (meős) feladatot ellátók tartoztak. A számuk 2% fölé emelkedett az 1960-as években. Azonban jól látható, hogy az adminisztrátorok száma elenyésző, amely valószínűleg a központosítottsággal magyarázható. Tehát a bányák kötelékében dolgozó irodisták csak a legalapvetőbb feladatokat látták el, a fontosabb ügyintézés a bányavállalat központjában történtek.

A műszaki-gazdasági adatok alapján az alkalmazottak állományi létszámáról lehet képet kapni a különböző munkakörök szerinti felosztásban. Ezen adatok elsősorban kiegészítik, egyben megerősítik az előbbieken bemutatott törzskönyvek információit az 1960-as évek viszonylatában.

Az 1950-től alig egy évtized alatt Rákóczi-telep határában megnyíló bányák lehetővé tették, hogy a település lakói egyre közelebb kerüljenek munkahelyükhöz, hiszen akár gyalogosan is megközelíthetők voltak számukra a különböző aknák. Azonban részletes adatok a dolgozói létszámról csak az 1960-as évekből állnak rendelkezésre.

<i>Bányák</i>	<i>György</i>	<i>Gyula</i>	<i>Rákóczi</i>	<i>Szurdok</i>	<i>Tőkés</i>	<i>Összesen</i>	<i>Százalék</i>
<i>Bányaiipari munkás</i>	413	861	752	3125	1102	6253	85,55
<i>Építőipari munkás</i>	–	–	–	15	4	19	0,26
<i>Nem ipari munkás</i>	–	–	–	22	–	22	0,3
<i>Műszaki</i>	34	60	46	151	57	348	4,76
<i>Adminisztrátor</i>	3	5	15	43	6	72	0,99
<i>Kisegítő</i>	9	21	157	24	13	224	3,06
<i>Ipari tanuló</i>	–	1	304	64	2	371	5,08
<i>Összesen</i>	459	948	1274	3444	1184	7309	100

11. táblázat. Rákóczi-telep bányáinak alkalmazottai munkakörök alapján (1963–1971)³⁹

³⁸ Székely 1964. 48.

³⁹ MNL NML Szénbányászati műszaki-gazdasági jelentések, Kazári Bányüzem (1963–1971). (Rendezetlen.) A táblázatot készítette: Szabóné Sinka Szilvia.

György lejtősaknáról műszaki-gazdasági levéltári adatok 1964-től állnak rendelkezésre. A bánya 1966-ig működött, így az utolsó 3 év adatait lehet összehasonlítani. Egyértelműen bányai munkások alkották az alkalmazottak többségét, sőt majdnem az egész létszámot 413 fővel. Gyula lejtősakna esetében 1963-tól állnak rendelkezésre adatok, egészen a bánya teljes felszámolásáig, vagyis 1967-ig. A legtöbben a bányai munkások voltak ebben a bányában is, 861 fővel. Gyulán tehát dupla annyian dolgoztak, mint Györgyben. Gyula lejtősakna külszínén rakodórész is létrejött több épületegyüttessel, ezzel magyarázható a magasabb alkalmazotti létszám. Gyula és György lejtősakna esetében építőipari és nem ipari munkást nem tartalmaztak a műszaki dokumentumok, de biztosan állítható, hogy dolgoztak a bányákban, mert a törzskönyvek kimutatták a jelenlétüket.

Mindkét bányánál az 1967-es műszaki-gazdasági dokumentum még mutat dolgozót, amely valószínűleg azért lehetséges, mert a végső, felszámolási, bezárási munkálatok elvégzésére alkalmazták őket.

„Ifjúsági üzem”, ezt a feliratot lehetett olvasni a Rákóczi-telepi tanbánya bejáratánál. *„Itt nevelődik a jövő bányász-nemzedéke. Itt végzik el a heti három napos gyakorlati munkát, hogy ne csak elméletileg, hanem gyakorlatilag is jól képzett szakemberekké váljanak.”*⁴⁰ A szomszédos nagybátonyi vājáriskolások itt szereztek meg a gyakorlati tapasztalataikat. *„Volt ez a bánya országos vetélkedő színhelye is. A vājártanulók legjobbjai itt mérték össze tudásukat, felkészültségüket.”*⁴¹

A táróról 1964-től rendelkezünk adatokkal, ekkor a bányai munkások létszáma megközelítette a 800 főt, az ipari tanulóké pedig 300 fölötti volt. Ezen utóbbi adat is mutatja, hogy a táró 1959-től tanbányaként működött, de az utolsó évben, 1967-ben látsszik, hogy már nem rendelkezett ipari tanulóval. Maga a bánya 1971-ig üzemelt, tehát az 5 rákóczi bányai bánya közül a legtovább.

A szurdoki lejtősaknáról az adatok csak 1963-tól állnak rendelkezésre egészen 1970-ig, amikor bezárták. A szurdoki aknának meglehetősen sok épülete volt a külszínén is. Ezzel magyarázható, hogy néhány építőipari és nem ipari munkást is alkalmaztak, hiszen az épületek karbantartása igényelte a szakképzett munkaerőt. Tőkés lejtősakna Szurdokhoz tartozott, erre néhány utalást találhatunk a műszaki adatokban. Szurdok lejtősakna tekinthető a legnagyobb egységnek a rákóczi bányai 5 bánya közül, létszáma háromszorosra Rákóczi és Tőkés létszámának.

A nógrádi szénmedencében a bányákat már 1965-től elkezdtek felszámolni, Györgyöt 1966-ban, Gyulát és Tőkést 1967-ben, majd 1970-ben Szurdokot, és 1971-ben Rákóczi-tárót is bezárták, ezzel megszűnt az összes rákóczi bányai bánya.⁴² A szurdoki telephelyet a Kazári Zöldmező TSZ vette át, Gyula-rakodót a Magyar Vasötvözetgyár, Rákóczi-tanbányát a Magyar Állami Földtani Intézet vette át.⁴³ A tanbánya II. telepén már 1966 végén a Nógrádi Szénbányászati Tröszt gombatelepet létesített.⁴⁴

Az aknák bezárása után a környező községekben lévő bányák biztosították a település lakói számára a mindennapi megélhetést, azonban azok rendszerváltás utáni fokozatos bezárása maga után vonta a bányászati munkalehetőségek szűkülését.

⁴⁰ Nógrádi Népújság, 1959. december 12.

⁴¹ Nógrád, 1970. augusztus 1.

⁴² Szvicsek 2000. 425.

⁴³ Lassin 1987. 143–144.

⁴⁴ Nógrád, 1966. december 22.

Összegzés

Rákóczi-telepnél elmondható, hogy a bányákra épülő kolóniáról és magáról a településről a legteljesebbek a népszámlálási adatok, amelyek a település lakói számának folyamatos növekedését mutatták a környékbeli, valamint a települési bányák fokozatos megnyitásának és ez által a munkások letelepedésének köszönhetően. Ez a jelenség egészen a bányák bezárásáig volt megfigyelhető.

A Rákóczi-telepi bányászcsaládok gyerekvállalási szokásai megegyeznek az 1950 és 1960-as években, 1–2 gyermekes családmoddell vált jellemzővé.

Az országon belüli mobilitás kevésnek mondható mind a két évtizedben. Az országon belüli migrációban a születési és lakóhelyeknél relatíve nincsen különbség az 1950-es és 1960-as években. Az 1960-as években megnövekedett azok száma, akik helyileg észak-magyarországiak, tehát a bányák régiójában születtek, amely nagymértékben magyarázható a bányászlakások építésével, a bányászok letelepedésével. A nehézipar régió és megyén belüli húzóágazata figyelhető meg a születési helyeknél. A régió és megyén belüli mobilitás, tehát belső migrációs folyamat jellemző.

A bányászok munkája nem követelte meg az alapfokú iskolánál nagyobb végzettséget. Az erkölcsi nevelés és megbecsülés vált számukra meghatározóvá. A presztízs megszerzése számukra a munkán keresztül vezetett.

A törzskönyvek és a műszaki-gazdasági adatok segítségével megfigyelhető, hogy mindegyik bányában evidensen a legtöbben a bányaiipari munkások dolgoztak. A törzskönyvek alapján azon belül is a termelőmunkát végzők vajúrók voltak meghatározó arányban. A második nagyobb kategóriát az építőipari munkások alkották, akik a bányászati termelő munka zavartalan működését biztosították.

A műszaki-gazdasági mutatók nagyobb állományi létszámot mutattak, mint a törzskönyvek, amely azzal magyarázható, hogy a gazdasági mutatóknál mind az 5 rákóczi-bányai bánya adatai rendelkezésre állnak majdnem az egész 1960-as években.

Figyelemre méltó, hogy a több száz főt dolgoztató bányák adminisztrációját néhány irodista képes volt elvégezni. Kis arányuk a vállalat központosításával magyarázható.

Minden bányában alkalmaztak ipari tanulót, ebből is kitűnik, hogy fontosnak tartották a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-nél a bányászati utánpótlást.

Megállapítható, hogy a település a Rákosi-korszak erőltetett iparosításának eszközeként, a „vas és az acél országa” jelmondatnak köszönhetően vált a térség egyik kicsi, de meghatározó szegmensévé.

Szilvia Szabóné Sinka

The Society of Rákóczi-telep Mine Workers (1954–1969)

Rákóczi-telep is located at the foot of the Mátra hills, in the valley of the Kazár stream surrounded by forests. The village, like a typical mining settlement, was created thanks to coal mining and enjoyed its heyday until the coal mines were in operation.

As a means of the forced industrialization of the Rákosi era, it became a small but defining segment of the region thanks to the slogan “the country of iron and steel”. Its mines operated in the 1950s and 1960s, a cross-section of these decades can be seen thanks to the mining registers. With the help of the registers and the technical and economic data used for our study, it can be observed that the majority of workers in each mine were evidently mining workers. Their work did not require an education higher than elementary school. They gained prestige through work. The second larger category was made up of construction workers, who ensured the uninterrupted operation of mining production work. It is noteworthy that the administration of the mines, which employed hundreds of people, could be managed by a few clerks. Their small number can be explained by the centralization of the company. Industrial apprentices were employed in all of the mines, which also shows that mining supply was considered important at Salgótarján Coal Mine PLC. (Salgótarjáni Kőszénbánya Rt).

Források

Levéltári források

- MNL NML Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Vármegyei Levéltára
XXIX. 681. Nógrádi Szénbányák Vállalat iratai (1946–2004).
Mizserfai–Kazári Szénbányák Törzskönyvei 1880–1970-ig.
Szénbányászati műszaki-gazdasági jelentések, Kazári Bányaüzem (1963–1971).
(Rendezetlen)

Interjúk

- H. János interjú időpontja: 2012. szeptember 24., 2013. október 30.
J. József interjú időpontja: 2012. november 21., 2013. október 2.
K. Józsefné interjú időpontja: 2012. november 14.
M. János interjú időpontja: 2013. október 9.
P. János interjú időpontja: 2012. november 21.

Sajtóforrások

- Nógrád, 1966. december 22.; 1970. augusztus 1.
Nógrádi Lapok, 1885. október 11.
Nógrádi Népújság, 1958. február 19.; 1959. december 12.
Szabad Nógrád, 1955. március 5., 12.; 1955. december 31.; 1956. augusztus 18.

Szakirodalom

- Benke–Faller–Kun–
Zsámboki (szerk.) 1997. A magyar bányászat évezredes története. Szerk.: Benke István,
Faller Gusztáv, Kun Béla, Zsámboki László. II. kötet. Bp.,
1997.
- Bircher–Schuller
(szerk.) 2006. Bányászok és bányászvárosok forradalma, 1956. Tanulmányok
az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójának
tiszteletére. Szerk.: Bircher Erzsébet, Schuller Balázs. Sopron,
2006.

- Dzsida 1944. Dzsida József: A Salgótarjáni Kőszénbánya R.T. nógrádi szénbányászatának története 1868–1943-ig. Salgótarján, 1944.
- Gyáni–Kövér 2006. Gyáni Gábor, Kövér György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Bp., 2006.
- Lassan 1987. Lassan József: A nógrádi szénbányászat felszabadulás utáni műszaki története 1945–1985. II. kötet. Salgótarján, 1987.
- Pukánszky–Nóbik Pukánszky Béla, Nóbik Attila: A magyar iskoláztatás története a 19–20. században. IX.1. Harc az iskoláért – Az iskolarendszer átformálása. http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Magyar_isk_tortenete/ix1_harc_az_iskolrt_az_iskolarendszer_tformlsa.html (Utolsó letöltés: 2018. szeptember 2.)
- Székely 1964. Székely Lóránt: Bányászati alapismeretek. Bp., 1964.
- Szvirccsek 2000. Szvirccsek Ferenc: Bányászkönyv. Salgótarján, 2000.